

Avtorski projekt

Anhovo

4 Zasedba

Kristina K. Mihelj

6 To je poskus krika:

»Ne v našem imenu!«

Pogovor z Žigo Divjakom

Jasmina Jerant

**16 Kaj rabiš, da si upaš
pogledat pošasti
v goltanec?**

Monika Weiss

22 Oprostitute

Metoda Dodič Fikfak

28 Zgodbe, pozabljene v prahu

Kristina K. Mihelj

**41 To je najprijaznejše
gledališče v Sloveniji**

Pogovor z Žigo Saksido
ob upokojitvi

Novi član ansambla

57 Jakob Šfiligoj

58 Kontakti

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica

Sezona 2024/2025, uprizoritev 7

Premieri 28. in 29. maja 2025 na velikem odru SNG Nova Gorica

Avtorski projekt

Anhovo

2025

Krstna uprizoritev

Režiser Žiga Divjak

Avtorja besedila **Žiga Divjak, Katarina Morano**

Dramaturginja **Katarina Morano**

Strokovni sodelavki **Jasmina Jerant, Monika Weiss**

Lektorica **Anja Pišot**

Scenograf **Igor Vasiljev**

Kostumografinja **Tina Pavlovič**

Avtor glasbe **Blaž Gracar**

Oblikovalec svetlobe **Aleksandar Čavlek**

Oblikovalec zvoka **Vladimir Hmeljak**

Igrajo

Iztok Drabik Jug k. g.

Ana Facchini

Lara Fortuna

Miha Nemec

Ivana Percan Kodarin

Urška Taufer

Marjuta Slamič

Timon Šturbej k. g.

Zahvaljujemo se: Društvu EKO Anhovo in dolina Soče, Bogomiru in Slavki Ravdaž, Heleni Markič, dr. Metodi Dodič Fikfak, Mitovanu Bernotu, Lilijani Pulec, Branku Skoku, dr. Nevenki Mlinar, dr. Nadi Menjak, Zlatku Kurnajcu, Anji Medved, Sabini Haver, Mojci Dumančič in vsem, ki ste z nami delili svoje zgodbe.

Vodja predstave **Kaja Trkman**, šepetalka **Brigita Gregorič**

Vodja tehničnih služb **Davorin Kodrič**, producent **Aleksander Blažica**, oblikovalci luči **Abiral Khadka**, **Nik Kranjc Gregorčič**, **Renato Stergulec** in **Marko Vrkljan**, oblikovalci zvoka in videa **Vladimir Hmeljak**, **Jure Mavrič**, **Stojan Nemec** in **Gašper Torkar**, odrska mojstra **Damir Ipavec** in **Ambrož Jakopič**, odrski tehniki **Rok Cuznar**, **Jani Murovec**, **Dean Petrovič** in **Bogdan Repič**, odrski delavci **Miralem Hrnjica**, **Blaž Kovač** in **Jurij Modic**, oblikovalec scene opreme **Gorazd Prinčič**, rekviziter **Damijan Klanjšček**, frizerki in maskerki **Hermína Kokaš** in **Katarina Laharnar**, garderoberke **Barbara Hvala**, **Jana Jakopič** in **Mojca Makarovič**, sceneška mizarja mojstra **Mark Mattiazzi** in **Marko Mladovan**, mojster krojač **Robert Žiković**, šivilja **Marinka Colja**, skrbnica fundusa **Tatjana Kolenc**

Predstava ima odmor.

Kristina K. Mihelj

To je poskus krika: »Ne v našem imenu!«

Pogovor
z Žigo Divjakom

Žiga Divjak že vrsto let ustvarja družbeno angažirane predstave, predvsem na temo okoljevarstva ter migracij, ki so vedno posledica temeljite raziskave in so osnovane na dejstvih. Ustvarja v tandemu s Katarino Morano, po izobrazbi filmsko režiserko, ki pa z njim sodeluje kot dramaturginja. Že za svojo prvo profesionalno produkcijo je prejel Boršnikovo nagrado za najboljšo režijo predstave *Človek, ki je gledal svet* (Slovensko mladinsko gledališče, 2017), sledile so ji še druge, med njimi lahko izpostavimo *Gejm* (Slovensko mladinsko gledališče, 2020), ki je prejela kar sedem različnih nagrad, tudi za režijo ter dramaturgijo, pod katero se je podpisala Katarina Morano, tudi večkratna prejemnica Boršnikovih nagrad in večkratna nominiranka za nagrado Slavka Gruma. Letos sta se spoprijela z že dolgo perečo tematiko cementarne Salonit Anhovo (danes Alpacem Cement).

Žiga Divjak v gledališkem dogodku vidi nekaj, kar lahko prispeva k dobrobiti človeka v današnjem času pomanjkanja povezovanja. Biti v prostoru z različnimi ljudmi, neznanci, zaznavati tudi njihove odzive na skupaj ogledano vsebino, je po njegovem mnenju lahko protiutež današnjemu svetu, kjer »večino realnosti doživljamo preko ekranov z vsebinami, ki so prek algoritmov ustvarjene posebej za nas,« pravi. Skupaj z njim vstopamo v gledališko dvorano v veri, »da se bomo tako v tem svetu vse večje izoliranosti počutili malo manj osamljeni,« zaključuje.

Kaj se te je pri ustvarjanju te predstave najbolj dotaknilo?

Tega je tako veliko, da sploh ne zmorem odgovoriti na to vprašanje. Vse te tragične zgodbe, bolezni, popolnoma nepotrebne prezgodnje smrti, sprenevedanje odločevalcev, zavajanje industrije, strahopetnost in neodločnost države ... Seznam tega, kar se me je dotaknilo ali razjezilo, je res dolg. Lahko bi izpostavil pogum in vztrajnost posameznikov, ki so že v času azbestne proizvodnje vztrajali, da je azbest škodljiv, tudi če so jih vodilni prepričevali, da temu ni tako, da pretiravajo, da pljuvajo v lastno skledo ... Kasneje se je seveda izkazalo, da imajo prav. Po drugi strani pa so me najbolj razjezile grožnje z odškodninami, ki jih je v Salonitovem imenu pošiljala odvetniška pisarna Zidar Klemenčič. Ti dopisi so popolnoma brezčutno targetirali ljudi, ki so bolni, ki so zaradi azbesta izgubili ljubljene, ki so jim v preteklosti lagali, jih zavajali, ignorirali in ki so sedaj izražali skrb, da se pri sosežigu zgodba morda ponavlja, ali še huje, ker so zgolj izrazili svoj občutek nemoči.

Prosim, če lahko na kratko opišeš proces ustvarjanja snovalne predstave.

Gledališki procesi so za obravnavo takšnih tem, kot je Anhovo, izjemno kratki. Imeli smo veliko srečo, da sta se procesu pridružili Jasmina Jerant in Monika Weiss, ki to tematiko poglobljeno spremljata že dalj časa. Jasmina je v svoji knjigi zelo natančno popisala tegobe in boje krajanov Anhovega in okolice, Monika pa že leta sistematično pokriva okoljske boje, pritiske industrije in neodzivnost države. Povezali smo se z društvom EKO Anhovo in dolina Soče, ki so nas zelo lepo sprejeli in z nami delili svoje izkušnje, svoje življenjske zgodbe. Srečali smo se z novinarko Mojco Dumančič, ki je o tematiki Salonita ustvarila že dva dosjeja za RTV in je bila ena prvih, ki je to tematiko sistematično pokrivala. Prvi del procesa je bil tako bolj namenjen raziskovanju in spoznavanju problematike, sedaj pa se v drugem delu ukvarjamo s tem, kako to spraviti v ustrezno gledališko formo.

Gojiš prepričanje, da se lahko ljudi najbolj dotaknemo z resničnimi, celo lokalnimi zgodbami?

Pri snovanju predstav pogosto uporabljam realne dogodke, dokumente, pričanja ... Verjamem, da je predstava zaradi te neposrednosti in avtentičnosti materiala lahko bolj v stiku s trenutkom, v katerem živimo, kot dramska besedila, ki sledijo drugačni logiki. Neposreden stik s trenutkom, v katerem živimo, in avtentičnost materiala sta nekaj, kar me v ustvarjanju najbolj privlači. A to so zgolj potenciali, vsaka oblika ustvarjanja jih ima – ali bodo tudi uspešno izpeljani, pa je drugo vprašanje. Dokumentarnost sama po sebi še ne nosi dodatne vrednosti zgolj zaradi svoje specifičnosti. Sam nerad uporabljamo termin dokumentarno gledališče, ker se mi zdi, da to omeji način dožemanja tudi pri ustvarjanju predstave. Jaz predvsem želim delati gledališče, ki me zanima: torej gledališče, ki nagovarja nek trenutek, v katerem živimo, in občutja, ki jih imamo. Včasih to naredimo skozi fiktivno zgodbo, drugič pa bolj neposredno, »dokumentarno«. Sicer pa je zgodba o Anhovem vse prej kot le lokalna zgodba. V sebi vsebuje toliko simptomov današnjega časa, da je že skoraj boleče univerzalna. Marsikaj, kar se je in se še dogaja

v tej dolini, se tiče tudi nas, ki ne živimo v neposredni bližini. Že to, da si državljan države, ki krvavi v želji po napredku ter industrializaciji in ki se tako mačehovsko obnaša do te, kot radi rečemo, idilične doline, ki je plačala že res prevelik davek, je dovolj, da se te zgodba tiče. Da ne rečem, kako tragične so usode ljudi iz teh krajev – in biti moraš res zelo poseben človek, da se te ne dotaknejo.

Kaj pa se ti zdi, da je tisto najbolj bistveno, na kar mora ustvarjalec tovrstnega snovanja predstave paziti?

Kadar sem se ukvarjal s tematikami, ki so tragične v svoji dokumentarnosti, me je vodilo načelo, da poskušam stvari ne delati še bolj dramatičnih, kot so. Velikokrat smo v gledališču v obratnem postopku, dramo iščemo tam, kjer je je manj, tukaj pa je občasno ravno obratno. Pomembno nam je, da zgodba ne spregovori skozi svojo spektakelsko dimenzijo, temveč skozi dimenzijo njene pojavnosti v vsakdanjem življenju. Ob množici neposrednega (da ne rečem spektakularnega) nasilja, ki smo mu priča v zadnjem času, lahko ob milijonih novic hitro spregledamo počasno nasilje, ki

je tako zažrto v sistem, v katerem živimo. To je za razliko od bombnih eksplozij manj opazno, manj prezentno, manj neposredno, to nasilje deluje skozi čas in ga je težko opaziti v nekem specifičnem trenutku, njegove posledice postanejo vidne šele čez čas. Korak po korak, malo po malo, to nasilje jemlje življenjske pogoje vsem bitjem, ki so ga deležne. Pa naj bodo to albatrosi, ki jedo plastiko namesto rib, drevesa, ki se sušijo zaradi višanja temperature, ali ljudje, ki so izpostavljeni strupom ... To nasilje je neposredno povezano z okoljsko krizo, v kateri živimo, in z nenehnim imperativom gospodarske rasti ter proizvodnje dobička. Na te narative smo tako navajeni, tako smo jih že ponotranjili, da določene oblike nasilja sprejememo kot nujno dejstvo, kot nekaj, brez česar ne gre, kot ceno našega obstoja. Vseeno sem prepričan, da človeštvo zmore tudi drugače. Ni nam treba slepo slediti narativu, da tako pač je, da se drugače ne da. Trenutna ureditev koristi bogati peščici, vse več pa nas je ujetih v neko čudno kombinacijo prekarnosti in potrošništva.

Najbolj me zanima, kako v publiki vzpostaviti trenutek,

ko vsi spoznamo, da se nas neka konkretna zgodba na tak ali drugačen način tiče – če ne neposredno, pa vsaj posredno. Da si ne želimo biti soudeleženci v napačnih odločitvah, ki jih država ali določena skupnost nenazadnje izvaja tudi v našem imenu. Tako da je to en poskus krika: »Ne v našem imenu!«

Si že kdaj pomislil, da bi povabil na predstavo kakšnega od naših politikov, mogoče direktorja kakšne ustanove?

Seveda so to pomembni faktorji in po mojem je nujno, da se na njih vrši pritisk, ampak v predstavah me bolj zanima moč in pozicija nas, navadnih ljudi, ki se včasih ne zavedamo, da imamo večjo moč. Neprestano se nas prepričuje, da en posameznik ne more nič. In mislim, da so te predstave poskus presegati ta občutek ali vsaj tematizirati občutek nemoči – in če nam le uspe, mogoče prebudimo željo, da bi se iz primeža nemoči izvili. Boriti se moramo za svoj glas, za to, da se stvari ne dogajajo v našem imenu, medtem ko mi molčimo in mislimo, da ne moremo nič narediti.

Torej verjameš, da ima umetnost in gledališče moč ozaveščanja ljudi ali pa mogoče celo vplivanja na neke družbene spremembe?

Kadar govorimo o angažirani, politični ali dokumentarni umetnosti, se pogosto ulovimo v zanko, da njeno vrednost presojamo skozi »realni« učinek, ki ga bo tako delo imelo v družbi. Pogosto se pojavijo vprašanja: Kaj pa je to spremenilo? Koga je to spremenilo? To nagovarja samo že prepričane itd. Gre za nerealna pričakovanja, ki poskušajo odvzeti relevantnost določenemu načinu ustvarjanja in pri tem zgrešijo bistvo. Kaj pa, če se tovrstna umetnost v svojem bistvu ne razlikuje toliko od tega, kar sicer razumemo kot klasično umetnost? Kaj če se tovrstna umetnost zgolj poskuša prilagoditi, približati našemu čustvovanju, našim mentalnim svetovom, ki so zaradi nenehne informiranosti, vpetosti v globalne tokove in usodnosti kriz, v katerih smo se znašli, preprosto drugačni? Kaj če se je naše čustvovanje toliko spremenilo, da so konkretni politični problemi del našega intimnega čustvovanja? Morda torej potrebujemo umetnost, ki ne nagovarja zgolj večnih tem

življenja in smrti, ljubezni, izdaje ... ampak umetnost, ki spregovori tudi o vseh konkretnostih in kontradiktornostih življenja v sodobni družbi. Ali bo kaj spremenila? Ne vem. Želim si, da bi, kot si tudi želim, da bi se svet spremenil, a njeno vrednost in pomembnost ne morem presojati na podlagi dosežene spremembe. To bi pomenilo, da bi nehal verjeti v umetnost.

Opazimo lahko propagando, ki pritiska na vest posameznika ter apelira, da mora biti ekološko ozaveščen potrošnik, veliko manj pa je poudarka na tem, kako ti ekološko sporni proizvodi sploh pridejo do potrošnika. (Vemo, da obstajajo načini izdelave plastiki podobne mase iz biorazgradljivih materialov.)

Če pogledamo, recimo, reklamne kampanje, se mi zdi, da bomo na veliki večini produktov našli napise: *Bodi sprememba, Zelo trajnostno, Ker ti je mar ...* To ustvarja občutek krivde pri potrošniku, kar povzroči, da kupujemo stvari, za katere mislimo, da bodo ta občutek krivde malenkost olajšale ali zmanjšale. A to je ujetost v nekaj, kar ne prinaša nobene spremembe. Seveda mislim, da je pomembno,

da kot posamezniki naredimo vse, kar lahko: poskušamo svoja življenja preusmeri tako, da bi bila čim bolj trajnostno naravnana, se poskušamo iz tega primeža potrošništva nekako izkupati.

Ampak to ne bo spremenilo stvari do te mere, da bi lahko doživeli neke smiselne in ključne spremembe, ker je še zmeraj vse podrejeno temu, da se proizvaja profit. Če pogledamo zgolj primer, koliko nepotrebne plastične embalaže je v trgovini samo zaradi tega, da se lahko hrano proizvaja tam, kjer je ceneje, in zmanjša število ljudi, ki bi bili vključeni to verigo. In da je v trgovinah vedno manj trgovk in trgovcev ter si lahko skoraj vse postrežeš sam. Vse to bi lahko bilo drugače organizirano. Ni res, da se stvari ne bi mogle spremeniti, če bi bil imperativ in nek družbeni konsenz drugačen. Skrajni čas je torej, da začnemo graditi in zahtevati družbeno ureditev, ki v središče svojega obstoja ne bo postavljala dobička, ampak tisto, kar je dobro za naš planet in za vsa bitja, ki ga naseljujejo.

Nekateri mediji opozarjajo, da zelena politika ni vedno tako zelena, kot se prikazuje in se za njo lahko

spet skriva profit. Poznamo tudi futuristična umetniška dela, ki prikazujejo, do kakšnih ekstremov nas lahko pripelje skrajna zelena politika. Do popolne osebne nesvobode in celo prepovedi vstopa v naravo, stika z njo.

Prepričanje, da nas bo tehnologija v taki ali drugačni obliki rešila, je samo nadaljevanje te iste logike, ki temelji na gospodarski rasti in proizvodjanju dobička. Ta želi za vso destruktivnost, ki je sestavni del sistema, v katerem živimo, iznajti neko tehnološko rešitev, ki bo ta problem minimalizirala ali razrešila. Pogosto pa celo fantazmično, skoraj religiozno, stavi, da se bo rešitev pojavila tam nekje v prihodnosti, da nam ni treba skrbeti za uničevanje planeta, ker bomo že iznašli tehnologijo, ki bo to premagala. Pomirja nas, da ni treba ničesar spremeniti. Človek je kot bitje popolnoma neobglen brez drugih bitij, s katerimi si deli ta svet. Veliko bolj smiselna je pot vzdrževanja delujočih medvrstnih povezav, ki omogočajo življenje na tem planetu, kakor pa upati na tehnologijo kot rešiteljico. Trenutna urejenost sveta vodi v neizogibno krizo, njene dele že nekaj časa spremljamo in ob nastanku krizne

situacije se odpre polje za različne, še do včeraj nezamisljive politike, ki naj bi določeno krizo reševale. Trenutno smo s strani bolj desno usmerjene politike še zmeraj v polju zanikanja tega problema. Hitro bo prišlo do situacije, ko se bo poskušalo ta problem reševati tako, da bo še več zapiranja mej in poskušanja ustvarjanja nekih majhnih rajev na račun devastacije nekje drugje. To že živimo. Tako da je seveda treba biti ves čas pozoren, kaj določene politike zares pomenijo, za kaj si prizadevajo in proti čemu so. Sam pa se ne posvečam nekim distopičnim

vizijam sveta, distopijo že živimo – namesto opuščanja fosilnih goriv množično kupujemo orožje in že več kot leto in pol živimo ob dejstvu, da se v Gazi dnevno vrši genocid.

Naletimo na ljudi, ki so prepričani, da je situacija v svetu tako brezupna, da vanj ne želijo več rojevati otrok. Takšnega pesimizma pa v vaših predstavah vendarle ni zaznati.

Bivamo v nekem trenutku, ko moramo zbrati moč, da izstopimo iz polarnosti, optimizma, pesimizma, ker se mi zdi, da ne eno ne drugo zame ne ponuja nekega smiselnega

odgovora na ta trenutek. Pesimizem nas lahko vodi v nihilistično pozicijo, kjer začnemo razmišljati samo še o lastnem užitku – imejmo se fajn, dokler še traja – in tako ne prevzemamo več nobene odgovornosti za to, kam stvari vodijo. Pretiran optimizem nas lahko uspava in začnemo verjeti, da nas bo tehnologija rešila ali da bo prišel odrešitelj z neko genialno idejo, ki nas bo rešila. Sam vidim rešitev v tem, da končno začnemo v našo perspektivo vključevati tudi svet drugih bitij, brez katerih sploh ne bi mogli obstajati. Ta druga bitja si absolutno zaslužijo in imajo vso pravico do prostora na tem svetu in do možnosti življenja na tem planetu. Trenutno pa še zmeraj živimo v prepričanju, da je vse, kar šteje, le človeška zgodba in vse, kar nas obdaja, je tu zato, da podpre to zgodbo – in to je edina relevantna in smiselna perspektiva. Prepričan sem, da bi v trenutku, ko bi razprli senzibilnosti za druga bitja in za njihovo narativno, njihovo perspektivo, stvari, ki se nam zdaj morda zdijo samoumevne, naenkrat postale silno problematične. To je nek miselni preskok, ki nas lahko vodi ob razmisleku, kako misliti prihodnost.

Kaj torej misliš o znanem Tolstojevem stavku: »Dokler bodo na svetu klavnice, bodo tudi vojne.«?

Že samo dejstvo, da si moramo za otroke izmišljovati, od kod prihaja to, kar je na naših krožnikih, ker bi jih resnica prizadela in jih poskušamo pri tem zaščititi, nam pove, da z nečim nismo v stiku. Če smo sposobni kot družba postati apatični do strašnega nasilja, ki ga izvajamo nad živalmi, potem me ne preseneča, da postopoma postajamo tudi apatični do nasilja, ki ga izvajamo nad drugimi ljudmi. Kot civilizacija dopuščamo, da se genocid dogaja pred našimi očmi. Mislil bi si, da je človeštvo takšne politike že preseglo. To pa kar traja in traja, svet pasivno gleda in daje signale, da je to očitno legitimno delovanje. Vsi mi smo lahko jutri žrtve teh istih uničujočih politik in svet se očitno ne bo zganil, da bi to preprečil. Kar je zelo temna perspektiva.

Bi morda bralcem želel sporočiti še kaj v zvezi z ustvarjanjem predstave *Anhovo*?

Na začetku sva se s Katarino spraševala, zakaj o tej zgodbi govoriva midva, ki nisva iz teh krajev, potem pa sva sčasoma

spoznala, da nama ta pozicija nevpletenosti ponuja specifično perspektivo. Žalosti me ta načrtna razdvojenost, ki je prisotna v dolini. Okoljske boje se velikokrat poskuša reducirati na vprašanje: ali ekologija ali službe. Mislim, da je to narobe postavljeno vprašanje, ki ne načenja bistva. Če ne bi bil interes zgolj proizvodnje dobička in bogatenje že bogatih, potem se ti dve stvari ne bi izključevali, ne bi bili v konfliktu. Spmemba je nujna, če sploh hočemo imeti prihodnost. Brez prihodnosti nam tudi službe ne bodo prav nič pomagale. Način življenja na »razvitem« zahodu je uničujoč tako do okolja kot do ljudi. Mislim pa, da če bi imeli ljudje občutek, da so neke spremembe smiselne, da zares naslavljaajo krizo, v kateri se nahajamo, bi se bili pripravljeni marsičemu odpovedati. Seveda je za vsakega njegova služba – in to, da lahko preživi sebe in svojo družino – ključnega pomena in stiske, ki nastopijo, če to izgubi, so seveda grozljive. Ampak ne more biti opravičilo za to, da milijoni odtekajo v tujino, tu pa se bolno okolje še dodatno zastruplja, narava uničuje, hribe izkopava, drobtinice, ki so namenjene plačam, pa predstavlja kot ne vem kakšno pridobitev za to okolje.

Tematike vaših predstav se večinoma dotikajo okoljevarstva in tudi migracij. Je še kakšno področje, ki ga doslej niste uspeli obdelati, pa bi si želeli?

Osnovni motiv vseh teh predstav je naša bizarna ujetost v preplet prekarnosti in potrošništva, kjer generiramo neko zelo destruktivno pozicijo do sveta. Mislim, da je ta preplet, kar me vedno znova sili v gledališko raziskovanje. V zadnjem času pa tudi prebujanje zavesti, za perspektivo drugih bitij, s katerimi si delimo svet in do katerih smo strašno ignorantski.

Kako se sicer počutiš na Goriškem, v tem okolju, naravi, med ljudmi?

Ljudje iz Anhovega so izjemna inspiracija predanosti, vztrajnosti v boju. Vsi, ki sem jih spoznal, so res krasni ljudje. Mislim, da so to ljudje, ki dajejo upanje, da so na tem svetu tudi borci, ki si srčno prizadevajo za to, da bi naš svet bil malo lepši. Je pa dejstvo, da sedaj zaradi vsega pridobljenega znanja drugače gledam na Sočo nižje od Deskel. Mislim, da sem s tem sedaj za zmeraj zaznamovan. Ko izveš, kaj se skriva za tem, težko zgolj uživaš v neki lepoti.

Jasmina Jerant

Kaj rabiš, da si upaš pogledat pošasti v goltanec?

Urejena svetlolasa frizura, mehak obraz, iskrive modre oči, prijazen nasmeh, ljubeče roke. Ciklame vseh možnih odtenkov in velikosti. Sveže pokošena trata, milijoni marjetic, tulipani, narcise, oljka, breskev, češnja, požagan star kaki. Platnene rokavice, lične gredice, motovilec, radič, pomidori. Gumijasti škornji, bele nogavičke, zavihana trenirka. Frišna kava v krhkih, umetno pozlačenih šalicah. »Šaldu stare, še od rajnke none.«

Soba za likanje, polna slik vnukov. Oguljena žoga. »Po šoli gremo igrat nogomet, jaz sem golmanka,« hehet, topel, tih, navihan. Škatle starih časopisov, beležk, spominov, pismo očeta, ki je pred 65 leti iz bolnišnice pisal prvošolki. »Je blo težko takrat, boga mama, sama z nama.« Fotografija brata, tudi umrlega za rakom. Piškoti, narezana sir in šalam, domač kruh.

In voda iz pipe.

Voda iz pipe.

Voda. Iz. Pipe.

»In vodo imam,« pove že stotič, mora ponoviti naglas, sama sebi in svetu. Tu, v tem koščku tako izjemno *razvite*, uspešne, posttranzicijske in trajnostno naravnane demokracije, pitna voda še dobro leto nazaj ni bila samoumevna. Morali so si jo izboriti. Piti vodo iz pipe je tu nič manj kot čudež. Zato še enkrat: »Pitno vodo imam, iz pipe.« Pogleda srečno, da se ti srce razleze. »Našo kristalno čisto vodo,« se zahihita: »Boš?« Seveda bom, draga moja.

Brez ščita, konjev, mečev in fanfar. Takšno je. Milo in vsakdanje teče življenje prave slovenske junakinje. Danes upokojenka, nekoč ena prvih bojevnic proti ubijalski azbestno-cementni industriji, ki se je zajedla v dolino in si jo v svoji lakomnosti vzela za talca. »Žrtvovana dolina,« zavzdihne. Žrtvovana pošasti kapitala. »A se ji ne pustimo, nakazi,« zasvetijo se oči, nežna dlan se stisne v odločno pest.

Anhovska junakinja s petimi milimetri azbesta na pljučih vsako jutro maha vnukoma na poti v šolo, »kopá po vrti«, razmišlja, kaj še popleskati po hiši, kuha »fino župco«, vmes pa telefonira, odgovarja na mejle, sprejema goste, sokrajane, svoje soborce in soborke. Aktiviste, v povprečju stare sedemdeset let – vsi z azbestnimi plaki. Borce, ki vztrajajo, ker »imajo privilegij, da so še živi,« pravijo, in ker njihov boj ni samo za vse umrle – ampak tudi za žive, za vnuke. Preprosto, delajo svet boljši. Za nas vse.

Sprejme jih, jih hrani, tolaži, spodbuja, posluša, umirja, povezuje. Drži skupaj kljub vsem nevihtam, stiskam in pritiskom. Vse te neglamurozne, nepompozne in neznane slovenske heroje in herojke. Vsakega s svojo zgodbo tragedije in zgodbo boja. Že leta 1982 so vstali proti cementni industriji ter kljub grožnjam podjetja in občine ter navkljub sistemski, državni ignoranci vztrajali. Opozarjali, zahtevali, zaman pisarili medijem, se organizirali, nikoli odnehali. Se angažirali, se aktivirali. Znova in znova. Kot dobro utečena ura že štirideset let budijo Slovenijo iz spanja pravičnika. Razgrinjajo ji pravo zgodbo Soške doline. Tisto, za zelenimi, trajnostnimi letaki »naše dežele«.

So tu kot vest sveta, v brk igram besed, zamaskiranim v barvne ideologije in porozen blišč. Odbijajo se od betonskih zidov, kjer se mešajo karte, štejejo cekini, kjer se vtira kolesje z mastjo sladkih obljub in pozabe. V svetu, ki pleše po žvižgu dobička pred človekom, so ti ljudje čudaki, kot bi ne bili od tu. Vesoljci? Angeli? Morda. Heroji in herojke zagotovo.

Upokojena ravnateljica, policist, učiteljica, računovodkinja, voznik viličarja, vzdrževalec, delavci, sosedje, mnogi že umrli, bolni vsi. Več kot štirideset let pokončni. Nekateri odšli, drugi prišli, eni prej, drugi kasneje, vsi pa pokazali isto. Pogum videti, si priznati, brez sprenevedanj, velikih sloganov in jumbo plakatov. Pogledati pošasti v goltanec.

Koliko poguma terja se ZARES upreti, pokazati s prstom in ob vsaki novi dinastiji povedati, da je cesar gol? In ves dvor z njim? Koliko terja, da si Človek?

Človek. Ko v belih nogavičkah hodiš med uokvirjenimi slikami sončnic, brišeš prah z dokumentov z imeni krivih, da so umrli tvoj oče, tvoj brat, tvoji in moževi sorodniki, sosedje, prijatelji, znanci, sodelavci. Nikoli nihče obsojen za največjo ekološko katastrofo, morijo zares, recimo bobu bob, v zgodovini države. Si Človek. Ko naglas bereš imena obojih, žrtev in krvnikov. Izgovarjaš imena vodstev, politikov, političnih strank, lokalnih in državnih. Človek. Ko pobožaš enega vnuka, ki dušeče kašlja zaradi astme, drugega uščipneš za lice, da ga nasmejiš po napadu boleče alergije.

Ti, Človek, ki veš, da azbest še vedno ubija in še dolgo bo. Ti, ki veš, da bi morali industrija in država sanirati okolje, pa ga nista. Ti, ki veš, da je samo v zadnjih tridesetih letih v širši dolini zbolelo ali umrlo že najmanj 3.000 ljudi, zdaj pa vdihuje dolina rakotvorne izpuste iz sežiga odpadkov, ki jih vse študije povezujejo z boleznimi otrok, nosečnic, okolice.

Si Človek. Ko bereš poročila o več kot 4.000-krat preseženih dovoljenih vrednostih izpustov letno. Ko veš, da se tuj kapital, komajda obdavčen, s pomočjo tvoje države še naprej oplaja, tudi v več desetmilijonskih čistih dobičkih, medtem ko okrog tebe ljudje še vedno cepajo kot muhe zaradi pretekle industrije, zdravstvena stroka pa besni, vije z rokami in moleduje, naj država vendar že ukrepa zaradi nevarnosti današnjega sosežiga toksičnih odpadkov in prihodnjih zdravstvenih tragedij, posledic dvojne izpostavljenosti onesnaževalcu.

Človek leta 1982. In Človek leta 2025. Ko ti s piedestalov pridigajo, da ne razumeš, kako pomemben je ta gnoj, v katerem se utapljaš že vse življenje. Ta gnoj, ki je nekomu drugemu zlato. Ti, ki si za njih le postranski problem, kolateralna škoda na periferiji neke upognjene Slovenije, kjer se sklepajo tuji posli na tvojih pljučih in pljučih tvojih vnukov. Ti, ki veš, da si žrtvovana. Tvoja bolezen upravičena z lakoto cementne pošasti, ki bi še več: več zastonj laporja, več dobičkonosnih odpadkov za sežig, še več milijonov, še manj investicij, še manj izboljšav, še manj vlaganj v varnost, še manj davka, še več zabave ... Bi še. BI ŠE! BIIIIII!!!! ŠEEEEEE!!!!!! MEHR, MEHR, MEHR, FORZA, DAÍ, DAÍ, SCHNELL, SCHNELL!!!!

Ti, Človek. Ko bosa stopiš na marjetice in gledaš dimnik, kjer se ob nedeljah, praznikih in ponoči kadi še bolj kot sicer. Ker takrat ni inšpektorjev ali novinarjev. Ali ko te zaradi smradu pečejo oči in grlo, a te iz betonskega gradu podučijo, da ne vohaš prav. Ti. Ko ti veš vse to, potem veš, da za industrialca in slovensko elito v resnici nisi človek. Si le moteč element. Tako moteč, da ti, azbestni upokojenki, trkajo kriminalisti na vrata. Ker si nevarna v svojih nogavičkah, vrtnih škorenjcih in majčki društva EKO Anhovo. Nadležna, ker v svetu egoističnega oportunitizma zbujáš vest s tem, ko jo sama imaš. Vest, namreč. Pogum. In Človečnost. Vse, kar rabiš za pogledat pošasti v goltanec.

Kaj pa mi? Kaj imamo mi? Je Anhovo ne le grobišče premnogih žrtev sprege politike s kapitalom, a tudi zadnje slovensko počivališče vesti, poguma in Človečnosti? Smo kot skupnost, kot narod, kot ljudje zmožni solidarnosti in upora tudi takrat, ko to ni popularno? Znamo še ZARES biti Človek? V Anhovem to znajo. Že štirideset let. So pravi slovenski junaki. Skriti, neznani, a nas »šišajo« vse. Čas je, da se jim priklonimo do tal. Da skupaj z njimi zahtevamo sanacijo okolja, pokličemo državo na odgovornost. Naj vsaj zaigra minimalno človeško sočutje in mičkeno korajžje, se upre gospodarskemu lobiju ter cementni industriji omeji nevarno delovanje. Če je odločevalce strah, naj se učijo od Anhovcev: »Da se, če se hoče.« Vprašanje je, *če se hoče*. Če se noče: smo še demokracija? Ali že neprikrita plutokracija?

SNG Nova Gorica in ekipa predstave *Anhovo* sta borkam in borcem stisnila roko, jim pogledala v oči, pobožala njihove ciklame, popila njihovo kavo, prebrala dokumente, prisluhnila zgodbam, si zapomnila njihova imena, preverila, kje še danes v Sočo odteka azbestna masa ... Kolektivno pogledala pošasti v goltanec – v zgodbo pravih junakov. V časih malo kruha in veliko iger, spektaklov in glamuroznega pompa, je tudi to svojevrstno junaštvo.

Miha Nemec, Lara Fortuna, Ivana Percan Kodarin, Marjuta Slamič, Timon Šturbej,
Ana Facchini, Iztok Drabik Jug, Urška Taufer

Monika Weiss Oprostite

Tu smo mi doma.

Napis na kamnitem spomeniku ob pokopališču v Kanalu ob Soči, ki je posvečen žrtvam azbesta. Domačini, člani lokalnega društva EKO Anhovo in dolina Soče, so ga postavili na dan državnosti, 25. junija 2016.

Preteklost Anhovega je znana in zaznamovana. Z azbestom, naravnim mineralom, sestavljenim iz vlaken, ki se lahko ločijo na tanke trpežne niti, in ki je zaradi *fenomenalnih* lastnosti – odporen je na vročino, ogenj in kemikalije, ne prevaja elektrike, je superizolator in prenaša velike mehanske obremenitve – desetletja veljal za revolucionaren industrijski material. A danes sodi predvsem v *karcionogeno skupino 1* po klasifikaciji Mednarodne agencije za raziskave raka IARC in je skoraj edino onesnaževalo s *svojim*, ekskluzivnim rakom, mezoteliomom.

Napade tanek zaščitni sloj mezotelij, ki obdaja notranje organe v prsni in trebušni votlini. Nekaj mesecev duši – in zaduši.

V Sloveniji je bilo po podatkih državnega Registra raka v Sloveniji SLORA od leta 1961 do vključno leta 2021, ki je zadnje zajeto, na novo ugotovljenih 1063 primerov mezotelioma. Dobra četrtina vseh je zgolj iz ene upravne enote, Nove Gorice, kjer je azbestcementne izdelke desetletja proizvajala cementarna Salonit. Od začetka leta 2022 do konca 2024 je interdisciplinarna državna Komisija za odpravljanje posledic dela z azbestom verificirala 66 novih azbestnih rakov.

Vdihani azbest čaka, tudi desetletja. Nato postane agresivna smrtna obsodba.

Uporaba azbesta je bila v Sloveniji prepovedana konec leta 1996. Ne na predlog takratnega ministra za zdravje dr. Božidarja Voljčca ali kateregakoli drugega ministra prve, druge ali tretje vlade osamosvojene države. Ne. Prepoved je predlagala in dosegla skupina primorskih poslank in poslancev s prvopodpisano Bredo Pečan (ZLSD). Saniranje zdravstvene katastrofe je bilo zamaskirano v prestrukturiranje gospodarske proizvodnje v brezazbestno. Zato je bil zakon možen. Breda

Pečan: »Spomnim se, da mi je takratni državni sekretar na ministrstvu za delo dejal, da je to za državo grozno finančno breme, za pokojninsko blagajno, in da bodo potem enake zahteve izbruhnile pri drugih tveganih poklicih. Ministrstva, ki skrbijo za sisteme, se izjemam upirajo, in takrat ni bilo nič drugače.« Državni sekretar Marko Štrovs je leta kasneje, v letu 2008, sekretarsko funkcijo izgubil zaradi izjave, da upokoјence ogroža samo Matilda.

Ostanek socialističnega giganta ob Soči, Salonita, bi morali takrat zapreti. Zaradi že izvršenega gromozanskega industrijskega onesnaženja in v lokalno prebivalstvo dobesedno zasajenega azbesta, ki je napovedal gotove smrti.

Ljudem v Anhovem bi morala nova država po azbestu zagotoviti vsaj, da umirajo in umrejo v čistem zraku.

Vendar država, ta neosebna tvorba – *Kdo je država? Vi? Oni? Mi? Vsi? Nihče!* –, ki je z ustavo zavezana skrbeti za zdravo življenjsko okolje, je ljudi v Anhovem poteptala, jim lagala in jih zlorabila.

Kot da azbest ni bil dovolj, *preveč!*, je država tam začela sežigati odpadke.

Hinavska do svojih ljudi, hlapčevska do kapitala.

Zgovorni so fragmenti zbora krajanov v Desklah pri Anhovem iz leta 1994, ko sta domačinom želela predstaviti pilotni projekt sežiga odpadkov v Salonitu takratni minister za okolje in prostor Pavle Gantar in vplivni, dolgoletni državni sekretar Radovan Tavzes. *Proti sežiganju nevarnih odpadkov v Salonitu zbor krajanov Deskle 1994* je naslovljen 48-minutni posnetek zbora na YouTubeu.

Poletje, ljudje v kratkih rokavih, mnoštvo transparentov, tudi: SOŠKA DOLINA – KREMATORIJ EVROPE. NE HVALAI; AVE MINISTER, UMIRAJOČI TE POZDRAVLJAJO; ODPELJITE CEMENTARNO – SEŽIGAJTE V LJUBLJANI. V nabito polni dvorani več sto domačinov, glasnih, razburjenih. Za mizo na odru, pred ljudmi, država. Minister Gantar in državni sekretar Tavzes.

Gantar: »Lahko vsaj povemo, kako si stvari predstavljamo!«

»Spet bomo mi zboleli,« vzklikajo ljudje: »Sramota! Naj vstanejo vse vdove in vdovci, od vseh, ki so umrli!«

Gantar kliče k dialogu, predlaga umiritev. Tavzes si z rokami zatiska usta, občasno kaj prišepne Gantarju, v 48 minutah avditoriju ne reče nič.

Krajanka pozove ministra k »takojšnjemu umiku pilotnega projekta« sežiganja odpadkov. Aplavz!

Gantar: »Umikamo, in ne bomo ničesar začeli, dokler ne dobimo poročila o stanju okolja.«

Vzkliki v dvorani: »Imamo že koridor smrti! Tu že crkavamo! Odpadna olja so strupena! Dajte to v Ljubljano.«

Gantar: »Prva stopnja je sanacija razmer v Anhovem. Nismo za to, nikakor, da ljudje umirajo. Ne skrivamo ničesar!«

Med 10:56 in 11:01 minuto posnetka pride ključen stavek, ključno zagotovilo ministra Gantarja, države!, ki so ga takrat povzeli tudi mediji: »Naj vam povem samo eno: Če nečesa ne boste hoteli, tega tudi ne boste imeli!«

Ne takrat ne nikoli kasneje niso hoteli. A so dobili – in imajo.

Leta 2025, trideset let po opisanem zboru in jasnemu upor, taista država tujim lastnikom cementarne v Anhovem dopušča sežig 108.960 ton odpadkov letno, znotraj tega jim dovoljuje sežgati do 15.560 ton nevarnih odpadkov. V Anhovem – v taistem bolnem, azbestnem Anhovem – se tako danes sežge daleč največ odpadkov v Sloveniji, kar četrтина vseh lani tam sežganih odpadkov pa je bila celo iz uvoza.

»Pri sežiganju in sosežiganju odpadkov se v ozračje sproščajo trdi delci PM10 in PM2,5, ultrafini delci, dušikovi oksidi, žveplov dioksid, klorovodikova in fluorovodikova kislina, dioksini in furani, policiklični aromatski ogljikovodiki, težke kovine in radioaktivni izotopi. Izpusti sežigalnic vsebujejo potrjeno rakotvorne snovi, poleg tega pa snovi v izpustih povzročajo tudi bolezni živčevja, srca in ožilja ter pljuč, motijo plodnost in razvoj plodov,« opozarja izr. prof. dr. Miran Brvar, dr. med. in vodja Centra za klinično toksikologijo in farmakologijo na UKC Ljubljana. Zaman.

Vse to tuji lastniki v Anhovem delajo z dovoljenji. Vsi strupi, ki so jih leta primorani dihati Anhovci, so nanje spuščeni zakonito. Nad Anhovim zakonito nastaja tudi skoraj kvadratni kilometer velika siva rana, kamnolom, iz katerega tujci za drobiž izkopavajo lapor in apnenec za proizvodnjo cementa.

Zakonitost ni jamstvo ničesar.

Večinski, tričetrtinski, lastnik Salonita je danes avstrijski cementarski koncern Wietersdorfer Alpacem GmbH, četrtno ima italijanski cementar Buzzi S.p.A., preostalih 0,48 odstotka pa *majhni* domači delničarji. Zgolj v zadnjih štirih letih so lastniki cementarne-osežigalnice odnesli iz Anhovega 50 milijonov evrov dividend, junija letos si bodo na skupščini potrjevali novo 20-milijonsko izplačilo. Le v brk: letošnji proračun občine Kanal ob Soči, v kateri leži Anhovo in kjer poteka kolonialno izčrpavanje, je 14 milijonov evrov.

Enkratna odškodnina za mezoteliom, smrtno obsodbo, znaša po letos izdani državni odškodninski shemi 63.353,78 evra. Predsednik uprave cementarne-osežigalnice v Anhovem, Tomaž Vuk, je zgolj v letih 2022 in 2023 prejel skupaj 64.132 evrov nagrad za uspešno poslovanje. Za lansko leto nagrada še ni razkrita.

Nihče, ki je zadnjih 30 in več let v tej državi odločal in bi lahko odločil drugače, domačinom v Anhovem do danes ni rekel niti: Oprostite.

Odgovarjal ni nikoli nihče za nič; ne za azbest ne za nadaljevanje.

Politični odločevalci so z ustavo zavezani skrbeti za zdravo življenjsko okolje, za ljudi in za njihovo zdravje, ne pa za kapital, za tuje kapitaliste ter njihove (in lastne) polne žepe. Bili so tiho, ko so pred leti vodilni Salonita nad domačine spuščali znano odvetnico Nino Zidar Klemenčič, ki jim je prepovedovala izrekati se o njihovem življenjskem okolju in bojih z mlini na veter. Nikogar ne moti, tudi javne univerze ne, da »strateško komuniciranje« za cementarno-osežigalnico izvaja podjetje, katerega

pomemben solastnik je profesor javne Fakultete za družbene vede Dejan Verčič. Vodilni lokalni Socialni demokrati so pod bivšo županjo Tino Gerbec leta paktirali s kapitalom namesto stali z ljudmi. Salonit je več let vodil Julijan Fortunat, ki je v času ene od vlad Janeza Janše vodil direktorat za energijo na Ministrstvu za infrastrukturo in prostor, trenutno v njegovem nadzornem svetu sedi Peter Gašperšič, minister za infrastrukturo v vladi Mira Cerarja. Salonit, ki so si ga tuji lastniki lani preimenovali v Alpacem, je eden največjih lobistov v državi, v bazi protikorupcijske komisije je po številu lobističnih stikov na šestem mestu.

Preteklosti se ne da in se ne sme izbrisati. Ampak če je Salonit preteklost, Alpacem ne more biti prihodnost.

To je naša odgovornost. Država smo mi.

Oprostite, Anhovci.

Metoda Dodič Fikfak Zgodbe, pozabljene v prahu

V tistih devetdesetih letih se je moja pot začejala zgodaj zjutraj. Dve leti dvakrat tedensko sem poslušala *Einsteinove sanje* Alana Lightmana – tihe sopotnice mojih poti. Podaril mi jih je mož; z njimi se je čas skrajšal, vožnja je dobila nadih večnosti. Še vedno jasno slišim tisti odlomek: »Če ne bi bil natanko ob določeni uri na Mariahilfer Straße, in če ne bi tam srečal tistega človeka, bi se mi življenje obrnilo povsem drugače ...«

Tudi moje se je. Če ne bi bilo srečanja s profesorjem Chuckom Levensteinom, me ne bi poneslo čez Atlantik v industrijsko mesto Lowell ob reki Merrimack, na enega od najbolj znanih centrov za okoljsko epidemiologijo. Če četverica ne bi objavila članka o amfibolni teoriji, me pot ne bi pripeljala v Anhovo.

Tisti članek me je razjezil – ne le kot raziskovalko, tudi kot človeka. Trdil je, da zbolevalo za mezoteliomom le tisti, ki so bili izpostavljeni modremu, sivemu, rjavemu azbestu – ne pa tisti, ki so vdihovali belega. Toda zakaj potem umirajo ljudje v Soški dolini?

Kako naj pridem do podatkov? Do dejstev? Do resnice? Pot je bila polna ovir, a tudi nenadejanih zavezništev. Brez številnih posameznikov, ki so mi odprli vrata, me ne bi bilo v arhivu – v tisti nikogaršnji kleti spominov, dokumentov in pozabljenih zgodb.

Najprej tesnoba. Strme, ozke stopnice – kot vhod v zaklonišče, kot vaja: »Nič nas ne sme presenetiti.« Vonj po vlagi, po prahu stoletij, strupu za miši ... a znotraj: zakladnica podatkov. Postala sem bolj tiha kot miši – tišina je bila cena, da sem lahko ostala.

Le občasno sem stopila ven – do gospe Mije. »Ne najdem tega človeka, ga morda poznate?« In z enim samim klicem se je prebudila mreža starih števil. In čudež, dobila sem vse – razen enega. Enega od šest tisoč sedemsto.

Na sredi Gorenjega Polja sem srečala žensko. Zdela sem se ji izgubljena. Vprašala me je, kaj iščem. Povedala sem ime – tisto, ki ni bilo zapisano v nobenem arhivu. Peljala me je na pokopališče. In tam je bil – njegov grob.

Še ena smrt, ki je ne bi smelo biti – tako kot pozneje tudi njena. In številne, s katerimi sem se srečevala. Ko so me obiskovali tik pred smrtjo na Poljanskem nasipu, sem jih spremljala s pogledom, ko so izginjali po dolgem hodniku, po tistem hodniku, po katerem so davno prej hodili tudi politični zaporniki – preden so jih odpeljali na Goli otok.

V mislih mi je odzvanjalo: *Na smrt obsojen.*

Zakaj?

Timon Šturbej, Marjuta Slamič, Ana Facchini

Ana Facchini

Urška Taufer, Ivana Percan Kodarin, Miha Némec

Lara Fortuna

Timon Šturbej, Miha Némec, Lara Fortuna, Marjuta Slamič,
Ivana Percan Kodarin, Iztok Drabik Jug, Urška Taufer, Ana Facchini

Miha Nemec, Marjuta Slamič, Lara Fortuna, Urška Taufer,
Timon Šturboj, Iztok Drabik Jug

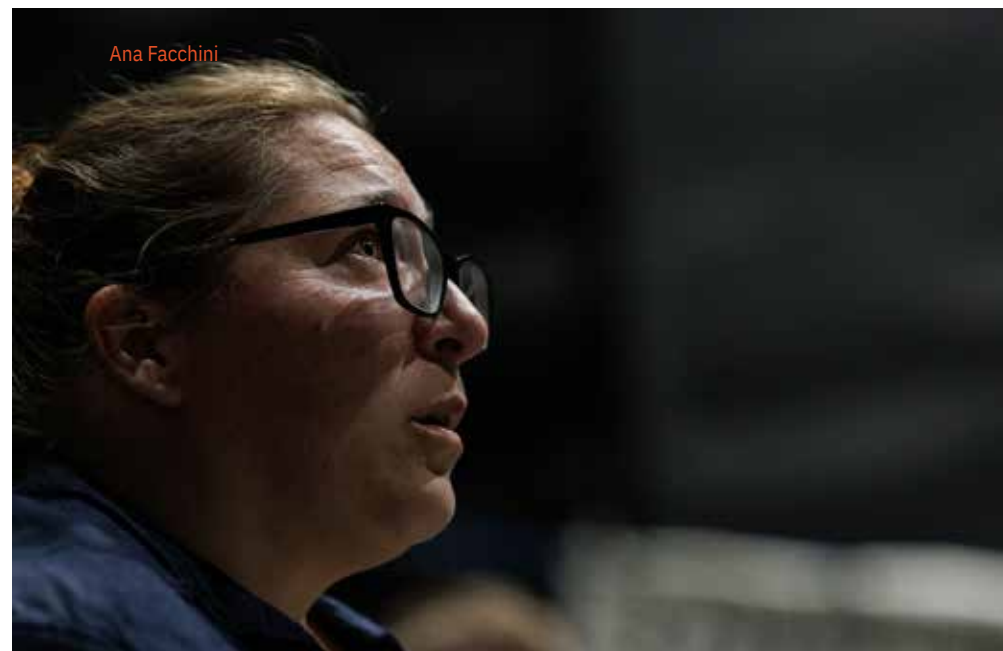
Miha Nemec

Iztok Drabik Jug

Iztok Drabik Jug

Ana Facchini

Kristina K. Mihelj

To je najprijaznejše gledališče v Sloveniji

Pogovor z Žigo Saksido ob upokojitvi

Žiga Saksida je zadnja štiri leta član ansambla SNG Nova Gorica, že približno desetletje pred tem pa je začel z novogoriškim gledališčem sodelovati kot zunanji sodelavec. Po dolgi in zanimivi karieri se je aprila upokojil, pri čemer pa upamo, da ga bomo še vedno imeli priložnost kdaj videti na domačem odru.

Ko sva se ob koncu pogovora prebijala mimo garderob po znamenitem zaokroženem hodniku, kjer so na obešalnikih kraljevali kostumi, je pred odhodom nujno pokukal h garderoberkam, ki se jih skoraj ni videlo izza kupa oblačil, in jih domačno pozdravil ter jim zaželel lep popoldan. Na stopnišču je zaustavil korak in mi dejal: »Včasih se sprašujem, zakaj se tudi sodelavci predstave ne pridejo priklonit. Ogromno naredijo. In oni so prav tako zavezani teatru. Po predstavah na gostovanju včasih delajo pozno v noč. Saj veš, kako je; ko te gledališče enkrat prevzame, mu ostaneš zvest. In vsi ti ljudje delajo z veliko predanostjo gledališču. Prav tako si zaslužijo aplavz.« To je povedal z iskrenostjo, skrbjo in pozornostjo nekoga, ki se zaveda pomena kolektivne igre.

Verjetno se na začetku svoje poti človek bolj obremenjuje s tem, kaj bo rekel, kako bo to izpadlo ali morda vplivalo na njegovo bodočo kariero?

O, ne vem, če ...

Ne?

Pa saj življenje je tako, sploh v gledališču, da na koncu ni nič drugače kot na začetku. Na začetku (ali pa na koncu) delaš tiste predstave, ki jih zmoreš. Jaz sedaj ne zmorem prav preveč zaradi zdravstvenih težav.

Se pravi, se glede neposrednosti javno izraziti svoje misli niste nič spremenili?

Ko sem bil mlad, sem bil neposreden, še bolj na nož, še večje traparije sem govoril kot zdaj. V resnici sem malo bolj umirjen, kot sem bil. Mi pa to ne pomeni nič kaj dosti. Ja, rečeš kaj, kar ne bi smel ... Pač rečeš, kar rečeš. In v tistem trenutku to drži. Če pa potem pogledaš za nazaj, je mogoče kaj drugače, ampak se ne obremenjujem s tem.

Kaj za vas pomeni biti igralec in kaj je največji čar igralskega poklica?

Predvsem, da si v kolektivu. (Če nisi sam na odru.) Interakcija s soigralci in nagovor gledalcem. To je edino smiselno: interakcija med igralci. Vse ostalo pa, kar je »šmiranja« in postavljanja v prvo vrsto, se mi zdi pogubno za igralsko stvar. Včasih kdo po premieri reče: »Odličen si bil, res odličen, ampak predstava je grozna.« Kako je to mogoče, si ne znam razlagati. Igranje je res kolektiven štos in takoj, ko se nekdo sili v ospredje, stvari padejo. Poleg tega da prispevaš svoj vložek, se mi zdi pri igralsstvu res pomembno poslušati svojega kolega.

Predvsem to. In poskušati narediti tako, da te on sliši. In pa, teater ima en tak vonj, ki je od teatra do teatra zelo različen. Zadnjič smo gostovali v Celju in tam je bil zelo drugačen vonj. Vonj imajo tudi države, spomnim se specifičnega rezkega vonja Rusije, ki si ga lahko zavohal, že ko si stopil na letalo. Še sedaj ga lahko vonjam in okušam. Tako da imajo vonj države, teater in tudi predstave drugače dišijo.

Se vam zdi, da je ta občutek za skupino, za pomembnost kolektiva nekaj, kar je vam naravno, prirojeno?

Zdi se mi, da sem vse življenje poskušal biti čim boljši v tem. Gotovo sem kdaj zgrešil ali pa sem bil tečen ali karkoli takega, ampak sem se poskušal truditi, ker se mi zdi edini smisel kolektiva, da je eno.

Nikoli niste študirali igre na Akademiji. Se vam zdi, da sta vam Rusistika in Sociologija kulture vseeno pomagali oziroma vam prideta prav pri vašem poklicu?

Ja, na Rusistiki se veliko ukvarjaš z literaturo. Takrat sem bil precej v stiku z dramatikom, a poleg tega, da sem študiral, sem že delal tudi v teatru – pri Gledališču Ane Monro. Tako da sem to pletel vzporedno. Nikoli pa nisem niti želel niti premišljeval o tem, da bi šel študirat igro.

Ste imeli kdaj težave s tem, ker niste imeli uradne igralske izobrazbe?

Ne, nikoli. Prej sem že delal v Slovenskem mladinskem gledališču, v Kopru, v ljubljanski Drami, a ko sem prišel delat v Novo Gorico, pa priznam, da me je bilo malo strah inštitucije in tudi ljudi nisem poznal tukaj, vendar se mi zdi, da smo to hitro presegli, tako jaz kot ostali kolegi v goriškem gledališču.

Kako ste začeli z gledališčem?

Bili smo skupina, ki smo že pred Ano Monro delali gledališče, ki smo mu rekli Gledališče pred razpadom. Skupaj smo imeli tudi glasbene skupine. Potem pa so se začele stvari valiti iz ene v drugo. Vrti se, vrti, vrti dalje in potem ostaneš v tem. To se dogaja skoraj malo nezavedno, ni, da bi koncipiral nekaj in si rekel: »Zdaj pa to in to,« ampak se je nekako skozi te bande in Gledališče pred razpadom »izvalila« Ana Monro. Na koncu smo bili skupaj 30 let.

Se pravi, je bila to tudi ene vrste družina?

Ja, močna družina. To gledališče je delalo izključno avtorske predstave. In ne samo to, gradili smo tudi scenografijo, sami smo delali vse, tako da je bil zelo drugačen pristop kot v inštituciji, kamor prideš, se oblečeš, stopiš na oder – in je to to.

Bi lahko rekli, da vam je ljubši princip uličnega gledališča?

Ana Monro ni bila samo ulično gledališče, bili smo tudi v KUD France Prešeren v Ljubljani, kjer

smo imeli dvorano in smo naredili ogromno dvoranskih predstav. Na ulici je neka specifika, ogromno je mimoidočih, ki se ustavijo. Mogoče to sploh ni gledališka publika. V gledališče naj bi hodila gledališka publika, čeprav ni zares tako. Interakcija med gledalcem in performerjem je malo drugačna kot v gledališču, kjer si dvignjen na piedestal. Veliko več je komunikacije z gledalcem, čeprav ima tudi veliko odrskih predstav tak princip, pri katerih smo šli »direktno na gledalce«, ampak redkeje. Na ulici imaš gledalce tik pred sabo, gledaš jim direktno v oči. Velikokrat smo jih tudi vpeljali v predstavo. Včasih je ulična predstava neke vrste procesija, ki se premika. Gestikulacija je malo drugačna kot na odru.

Je to zahtevnejše delo?

Meni se ne zdi nič zahtevnejše, ker je vse priučitev. Sicer je pa predstava predstava.

Kako to, da ste pristali ravno v novogoriškem gledališču?

Prvič sem prišel na povabilo režiserja Luke Škofa v Aristofanovo *Bogastvo*, kasneje

v *Postani obcestna svetilka (Srečko Kosovel)*, potem pa so me počasi vabili v vedno več predstav. Ana Monroe je ravno v tistem trenutku šla narazen, nisem vedel, kaj bom sam s sabo, in prišel sem sèm.

Bi lahko izpostavili kakšne specifične novogoriškega gledališča?

Zdi se mi, da je to, kar se kolektiva tiče, daleč najprijaznejše gledališče v Sloveniji – in to govorim zares. Sploh mladi kolegi; nobenih prav velikih skrivalnic se ne gredo. No, saj vsak nekaj skriva, verjetno, ampak se mi zdi, da nismo samo kolegi, temveč da je med nami nek prijateljski, odprt odnos. Res, kar se ansambla in tehnike tiče, je čudovito gledališče. Pa super direktorico imamo, pa Marko je v redu tip. (Umetniški vodja, op. a.)

Vi sicer niste iz teh krajev, vozite se na Dolenjsko ...

Vožnje so kar malo naporene, a odtehtajo stvari. Pa dober zrak je v Gorici. (*Smeh.*) Res vedno pravim – mislim, da takega kolektiva ni. Sicer se malo manj zabavamo, kot smo se včasih. Pred leti smo se zelo veliko družili. Spomnim se,

ko smo bili še v ljubljanski Drami, tega je morda 35 let, po predstavi je bilo druženje daleč proti jutru, zjutraj pa spet na vaje. Sedaj je kolektivnega druženja veliko manj. Ko smo delali z Ano Monroe, smo bili po cele dneve skupaj. Žurali in delali. To so bili dnevi in dnevi. Ne prideš ob 10.00 in ob 14.00 greš. Res so bili drugačni časi. Sedaj zaradi tega individualizma ... Vsak gre svojo »špuro«, poskrbi predvsem za svoje finance. Saj mi smo bili včasih čisto brez denarja, smo si pa talali med sabo. To se je dogajalo v skupinah. Pa tudi po Ljubljani ... Včasih je bilo zvečer obvezno iti v Kavarno Union, kjer si imel takoj svoje omizje, za katerim smo se vsi poznali. Če si moral nekemu kaj sporočiti, si šel tja. A veš, ko ni bilo še telefonov. Če ni bilo onega tam, je bil njegov zelo dober prijatelj, ki mu je potem predal sporočilo.

Super!

Neverjetno, kako se je družba v teh letih spremenila. Zdaj, ali je to dobro ali ni dobro, jaz ne vem. Se mi zdi, da ne. Vsekakor je zelo zelo drugače. W

Že v študentskih letih se je pokazalo vaše zanimanje za naravo, najprej ste namreč začeli študij veterine.

V zadnjih letih pa ste se tudi preselili v naravo.

Pravzaprav sem tudi že v mladosti živel v naravi, starši so imeli v gozdu hišo. To so te malomeščanske familije, ko se »odseliš iz grdega mesta v lepo naravo«. In včasih sem ogromno hodil in plezal, tudi smučal. Sedaj pa že nekaj časa živim tik ob reki Krki, kjer imam svoje pomole in plažo. Po eni strani bi se že kam odselil, če bi se mi ljubilo ukvarjati z vsem okoli prodaje, ampak mi Slovenci smo tako navajeni živeti v eni bajti od rojstva do smrti, zelo težko se kam premaknemo. Tudi za teatre bi to veljalo ... Pa tudi krave sem pasel na Soriški planini.

Kakšna je bila ta izkušnja?

Tam sem bil osem let po tri in pol mesece na leto. Najprej sem mislil iti samo za eno leto, potem pa se je to podaljšalo. Tam sem julija organiziral tudi glasbene festivale z res dobrimi bendi. Reklo se jim je *Velikonočni koncert*. Po tretjem letu pa je postalo predrago

in sem prenehal. Takrat sem bil še svobodnjak (samozaposlen v kulturi op. a.) in v nekem trenutku sem imel idejo, da bi z Jernejem Lorencijem tam gor naredili predstavo za 70 krav in 5 igralcev. Lahko bi vključili žičnice, ki so tam okrog, in naredili spektakel. Krava je tudi ucljiva žival – kot pes, tako da bi se dalo marsikaj narediti. S kravo moraš biti sicer potrpežljiv, ampak se da. Potem ni bilo nič iz tega. Ja, če intenzivno delaš neko predstavo, ki ti morda ni najbolj po godu, se je fino odmakniti nekam, koder imaš svoj mir, in se tam ukvarjati s to predstavo, ne samo v teatru.

Se vam je kdaj zgodilo, da vam je bilo med kravami dolgčas?

Ne, pri kravah ni nikoli dolgčas, imaš kar veliko dela. To je osemdeset glav živine, za katero moraš skrbeti; včasih ti uidejo, zbolijo. To je tako, kot da bi imel osemdeset ljudi. Ni neka idila, kot bi si človek predstavljal, da pihaš v piščalko in ptički okrog tebe letajo, to je pač delo.

Je pa verjetno vseeno neke vrste oddih od mestne zasičenosti s človeškimi interakcijami, drug način bivanja?

Predstavljajte si, da bi imeli osemdeset ljudi, ki bi jih morali paziti tri mesece in pol. To se zdi nepredstavljivo, ker bi vsi govorili drug čez drugega, v prazno. Krava samo muka ali te podre, če nisi pazljiv.

Kako ste prišli do ideje za to dejavnost?

Pravzaprav ne vem, že ko sem bil star sedemnajst let, sem šel prvič past živino, a doma nismo bili kmetje. Nimam pa recimo odnosa do malih živali, ki so, se mi zdi, neke vrste psihološka uteha za ljudi in so zgolj v tej funkciji. Mislim, da je tega vedno več. Ne vem, ali zaradi pomanjkanja ljubezni ali nečesa. Saj verjetno pomaga, ampak ni fer do živali.

Ukvarjate se tudi z glasbo, včasih ste ustvarjali glasbene podlage za predstave, včasih songe, sicer pa vas poznamo iz zasedbe Čompe, katere osrednji pevec je še en igravec, Janez Škof.

Ja, Janez nas je prihajal gledat, ko smo nastopali z Ano Monro, tudi sicer so takrat prihajali igralci iz različnih teatrov, ogromno njih; saj pravim, takrat je bilo druženje

drugačno. Glasbo za predstave in tudi dva filma smo ustvarili s Čompe. Pred časom Ane Monro sem bil član benda, ki je igral rock v opoziciji, to ni bil samo slovenski štos, temveč tudi evropski. Iz tistega časa imamo punk in rock v opoziciji. Sicer pa pri skupini Čompe nihče izmed nas nima več kot osnovnošolske glasbene izobrazbe. Predstavljajo nas kot etno skupino, jazz ... Saj ne rečem, nekaj teh primesi je zraven, vse črpaš iz okolja, v katerem živiš. Jaz ne bi preveč razvrščal, se mi zdi, da to ne pije vode. Rekel bi, da je to čompejevska muzika.

Vseeno pa imajo Čompe svojevrsten melos in izrazit pripovedniški pristop. Vidijo se sledi igralskega.

Ja, seveda, izhajamo iz pripovedovalskega miljeja, Janez in jaz, pa tudi kitarist je bil tonski tehnik v teatru. Ampak je v ospredju vseeno glasba.

Kako drugače je ustvarjati glasbo od igralske vloge?

Ko igraš inštrument, nisi ti tisti pred publiko, ampak je še nekaj vmes. In to je zelo drugače. Zelo je specifično in drugače lepo. Si

pa v obeh primerih na odru, a pri glasbi ima vseeno glavno vlogo inštrument. Glasba je tako hitra stvar, zelo je zgoščena v nasprotju s teatrom, kjer imaš vseeno nekaj časa, nek premislek, pri glasbi pa gre vse direktno skozi zvok. In če se ne strinjaš s svojim sosedom, je to ... Se nam je že zgodilo, da se nismo strinjali med sabo. In to se sliši ... Zgoščena je v enih točkah, ki so zelo precizne. Tudi teater je precizen, a še vedno pušča več prostora, in če te zapelje kam drugam, se v teatru to lahko zelo »pošmugla« in si pomagaš. Pri glasbi pa ne, napaka se sliši takoj, zato moraš še toliko bolj poslušati drug drugega. Glasba je kot ena kepa snega, ki se bo, če jo vržeš v steno, raztreščila. Če pa ostane kepa in se vali, je vedno večja kepa in je vedno boljša. Ko pišeš glasbo za predstavo, je to še malo drugače, tu je seveda še komunikacija z režijo in dramaturgijo. Spremljali smo le eno veliko predstavo, pri kateri smo bili ves čas na odru, v živo, drugače pa smo delali v studiu. Potem je odvisno, ali je to samo podlaga predstavi ali gre za songe. Ti so pravzaprav svoj del predstave in jih dosti raje ustvarjam. Pri omenjeni predstavi smo igrali oboje, podlago in songe.

Imate kakšen nasvet za mladega igralca?

Naj se aktivira, sam sebe motivira. Če se ne bo, bo pa malo trpel. Ah, kaj naj jaz dajem nasvete? Kar bi mladim rekel, je le, naj se imajo fino v teatru, ker če se nimaš fino, nimaš tukaj kaj početi. Občudujem ljudi, ki se nimajo fino in zdržijo svojih štirideset let ter se borijo samo za svoj prav ... In naj se imajo radi med sabo, kajti tudi to je pomembno v kolektivu. Ampak zmeraj naletiš na kakšnega, ki meša svoje golaže. Takšni so hvala bogu v manjšini, ampak lahko vplivajo na večino.

To pa velja za vse kolektive, ne le gledališkega.

Povsod, seveda. Če pogledamo politiko ... Imeti moč na tak način je pogubno, pa naj bo to v teatru ali na vrhu države. Spodbujevalci sovraštva so zelo močni, imajo močan aparat in te posrkajo. Ne vem, če se sploh zavedajo, da je to pogubno. In tega se je treba zelo paziti in se temu zoperstaviti, ko je treba. Smo ovce, ki verjamejo nečemu, kar ni verjetno, na drugi strani pa nimamo močnega protipola in stvari se podrejo.

Danes, recimo, gledamo vojno v Gazi kot direkten online dokumentarec.

Če pogledate svojo pot nazaj, kaj vam pride na misel?

Tega, kar sem počel teh 45 let, nisem vnaprej načrtoval, kar zgodilo se je. Ja, včasih je bilo težko, ampak je bilo v redu, kar kakovostno življenje. Ene predstave so mi bile bolj ljube kot druge. Tudi če je predstava slaba, se hočem zares potruditi, vsaj sam pri sebi, da meni teče. Rad sem igral *Don Juana*, vlogo Sganarella, zdelo se mi je, da je vloga narejena prav zame. Sem se je pa malo bal na začetku. *Postani obcestna svetilka* mi je bila tudi ljuba. Ne bi pa nobene predstave posebej glorificiral, vsaka je za nekaj dobra. Tudi slaba je dobra: da se naučiš, kaj je slabo in kako iz tega slabega še vedno izvleči ven dobro.

- 1 Bogastvo, *Bogastvo*, 2013
- 2 Postani obcestna svetilka (*Srečko Kosovel*), 2014
- 3 Jež, igralec, *Zakaj ptiči pojejo*, 2016
- 4 Smith, stražnik, *Beraška opera*, 2017
- 5 Sganarelle, *Don Juan*, 2017
- 6 Varenuha, *Mojster in Margareta*, 2022
- 7 Jež, Čriček in temačni občutek, 2021
- 8 Nenadoma, *reka*, 2022
- 9 Umirajoči bog Triglav, 2023
- 10 Don Juan, *Mnogo hrupa za nič*, 2024

Novi član ansambla **Jakob Šfiligoj**

Jakob Šfiligoj (1999), Novogoričan, je diplomirani dramski igralec, ki je ljubitelj gledališča že od malega. Obiskoval je glasbeno šolo in se učil klavirja ter kasneje tudi solo petja. Obiskoval je dramsko gimnazijo v Novi Gorici in v tem času ustvarjal v šoli, v Amaterskem mladinskem odru SNG Nova Gorica ter dve leti v zamejskem Prosvetnem društvu Štandrež, s katerim se je udeležil Srečanja gledaliških skupin Severne Primorske 2017 – Linhartovega srečanja, na katerem je prejel nagrado za najboljšo stransko moško vlogo Bumfija v predstavi *Dohodnina* Jean-Jacquesa Bricaira v režiji Jožeta Horvata. Leta 2018 so z ekipo Amaterskega mladinskega odra za avtorski projekt *Šest oseb išče Williama* v režiji Tereze Gregorič prejeli nagrado vizionar za najboljšo uprizoritev v celoti, leto kasneje pa sta z Borutom Petrovičem prejela nagrado vizionar za igralski tandem v uprizoritvi *V našo skuto ne pojdejo*. Po srednji šoli je eno sezono delal kot šepetalec v SNG Nova Gorica in dobil priložnost nastopati v projektih novogoriškega gledališča, in sicer v uprizoritvah *Za narodov blagor* Ivana Cankarja v režiji Mihe Goloba, *Baron Münchhausen* Grigorija Gorina v režiji Yulie Roschina in *Šest oseb išče avtorja* Luigija Pirandella v režiji Paola Magellija. Leta 2020 je maturiral in se odpravil na sprejemne izpite na AGRFT. V letih študija je kot gost ponovno nastopal v našem gledališču v *Mojstru in Margareti* Mihaila Bulgakova in *None Ciobanu*, ki je bila tudi režiserka uprizoritve. Za vlogo Russella v akademjski produkciji *Praznovanje* Harolda Pinterja je prejel študentsko nagrado zlatolaska za najboljšo stransko moško vlogo. Dobil je tudi prvo priložnost pred kamero v seriji *Gospod profesor* (Voyo). Leta 2023 je prejel Severjevo nagrado za študentsko stvaritev produkcije AGRFT za vlogo Profesorja v *Učni uri* Eugèna Ionesca v režiji Jureta Srdinška, leta 2024 pa še zlatolasko za glavno moško vlogo. V SLG Celje je kot gost nastopal v predstavi *Druga preteklost* Vinka Möderndorferja ter v koprodukciji Cankarjevega doma in SNG Maribor *In ljubezen tudi* Draga Jančarja, obe v režiji Luke Marcena. V SNG Nova Gorica se je vrnil z vlogo piflarja Mikija v uprizoritvi *Zvezdice* Jake Smerkolja Simonetija in v režiji Žive Bizovičar ter soustvaril *Koncert za rojstni dan* ob 30-letnici izgradnje stavbe novogoriškega gledališča in 20-letnici statusa narodnega gledališča. V istem letu je diplomiral na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo in se novembra 2024 kot igralec zaposlil v SNG Nova Gorica ter aprila 2025 postal njegov stalni član.

Kontakti / *Contacts*

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica / *Slovene National Theatre Nova Gorica*

Trg Edvarda Kardelja 5,
5000 Nova Gorica, Slovenija / *Slovenia*
T +386 5 335 22 00, F +386 5 302 12 70
info@sng-ng.si, www.sng-ng.si

Direktorica / *General Manager*
Mirjam Drnovšček
E mirjam.drnovscsek@sng-ng.si
T +386 5 335 22 10

Umetniški vodja / *Artistic Director*
Marko Bratuš
E marko.bratus@sng-ng.si
T +386 5 335 22 10

Poslovna sekretarka / *Business Secretary*
Barbara Skorjanc
E barbara.skorjanc@sng-ng.si
T +386 5 335 22 10

Dramaturginji / *Dramaturgs*
mag. **Ana Kržišnik Blažica**
E ana.krzisnik@sng-ng.si
T +386 5 335 22 00
in / and
Martina Mrhar
E martina.mrhar@sng-ng.si
T +386 5 335 22 00

Lektorica / *Language Consultant*
Anja Pišot
E anja.pisot@sng-ng.si
T +386 5 335 22 00

Vodja Mladega odra Amo in abonmajeve
za otroke, dramaturginja
/ *Chief of Young Stage Amo and Season's*
Programme for Children, Dramaturg
Tereza Gregorič
E tereza.gregoric@sng-ng.si
T +386 5 335 22 02

Vodja odnosov z javnostjo / *Publicity Manager*
Metka Sulič
E odnosizjavnostjo@sng-ng.si
T +386 5 335 22 50

Vodja programa / *Programme Manager*
mag. **Barbara Simčič Veličkov**
E organizacija@sng-ng.si
T +386 5 335 22 04

Vodja računovodstva / *Chief Accountant*
Neža Lango
E neza.lango@sng-ng.si
T +386 5 335 22 07

Vodja tehničnih služb
/ *Manager of Technical Services*
Davorin Kodrič
E davorin.kodric@sng-ng.si
T +386 (0)5 335 22 14
M +386 (0)41 318 911

Producent / *Producer*
Aleksander Blažica
E aleksander.blazica@sng-ng.si
T +386 5 335 22 14

Blagajna / Box Office
E blagajna@sng-ng.si
T +386 5 335 22 47
vsak delavnik / *workdays*
10.00–12.00 in / and 15.00–17.00
ter uro pred pričetkom predstav
/ and an hour before each performance

Spletna prodaja / Online ticket purchase
sng-ng.kupikarto.si

Svet SNG Nova Gorica / *Council SNT Nova Gorica*

Elvira Hasanagić, Katja Jordan (podpredsednica / *vice president*), Martina Pavlin,
Marjan Zahar (predsednik / *president*), Kaja Trkman

Strokovni svet SNG Nova Gorica / *Expert Council SNT Nova Gorica*

mag. Alida Bevk, Alex Devetak (podpredsednik / *vice president*), Tereza Gregorič, Andrejka Markočič Šušmelj
(predsednik / *president*), Helena Peršuh, Kaja Trkman

Dejavnost SNG Nova Gorica financira Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.
Del spremljevalnega programa sofinancira Mestna občina Nova Gorica.

Partnerji

Sponzor

Medijska sponzorja

Gledališki list SNG Nova Gorica, sezona 2024/2025, številka 7

Izdajatelj SNG Nova Gorica

Predstavnica Mirjam Drnovšček

Urednica Martina Mrhar

Uredništvo mag. Ana Kržišnik Blažica, Anja Pišot

Lektorica Anja Pišot

Fotografi Matej Povše (13–39), Valentin Casarsa (40, 56), Fotoatelj Pavšič Zavadlav (49),
Jaka Varmuž (50 zgoraj), Blaž Erzetič (50 spodaj), Peter Uhan (51–55)

Prelom Idejološka Ordinacija

Ilustrator Luka Seme

Naklada 300, Tisk A-media
SNG Nova Gorica ISSN 1581-9884

Cena publikacije je 2 evra.

